

Govorni razvoj djece rane i predškolske dobi

Kučko, Emma

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:767172>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-02**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

EMMA KUČKO

ZAVRŠNI RAD

**GOVORNI RAZVOJ DJECE RANE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

Petrinja, srpanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
Petrinja

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Emma Kučko

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Govorni razvoj djece rane i predškolske dobi

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički

SUMENTOR: izv. prof. dr. sc. Jasna Kudek Mirošević

Petrinja, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
1. UVOD.....	5
2. KOMUNIKACIJA.....	6
2.1. Verbalna komunikacija.....	7
2.2. Neverbalna komunikacija.....	7
2.3. Važnost verbalne i neverbalne komunikacije s djecom	8
3. RAZVOJ GOVORA.....	9
3.1. Predverbalno razdoblje.....	9
3.2. Verbalno razdoblje	10
4. UREDAN RAZVOJ GOVORA	12
5. POREMEĆAJI RITMA I TEMPА GOVORA.....	14
5.1. Mucanje	14
5.2. Brzopletost.....	15
5.3. Bradilalija	16
6. POREMEĆAJI IZGOVORA.....	18
6.1. Poremećaji glasa.....	19
6.2. Leksičke dislalije	20
7. USPORENI GOVORNI RAZVOJ	22
8. UTJECAJ OKOLINE NA RAZVOJ DJETETOVA GOVORA	24
8.1. Roditelji	24
8.2. Odgojitelji.....	25
8.3. Mediji	26
9. MEĐUODNOS GOVORA I MOTORIKE	27
9.1. Jezične igre	27
9.2. Malešnice i igre prstima	29
10. ISTRAŽIVANJE O GOVORNIM POTEŠKOĆAMA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI.....	31
10.1. Istraživačka pitanja.....	31
10.2. Postupak i instrumenti	31
10.3. Analiza strukture anketiranih osoba	31
10.4. Rezultati i interpretacija rezultata.....	33
11. ZAKLJUČAK.....	38

LITERATURA.....	39
PRILOZI	41

SAŽETAK

U ovom se radu govori o govornom razvoju djece rane i predškolske dobi. Govor je najvažnije sredstvo ljudske komunikacije i bez njega bi sporazumijevanje bilo gotovo nemoguće. Sastoji se od određenih faza koje je nužno razumjeti i pratiti kako bismo mogli preventivno djelovati na eventualne poteškoće u djetetovu govoru. Izravno ovisi o mnogo čimbenika, od kojih su najvažniji roditelji i odgojitelji koji djetetu moraju predstavljati dobar govorni uzor. Svakim danom postajemo svjesniji da je oko nas sve veći broj djece koja razvijaju određene govorno-jezične poteškoće. Kako bismo im pomogli ovladati poteškoćama, nužno je shvatiti uzroke nastanka te načine njihova sprječavanja. Važno je djetetu osigurati podršku i biti pravilan govorni uzor, predano i usklađeno raditi na ublažavanju poteškoća na razini obiteljske zajednice i dječjeg vrtića, provodeći aktivnosti koje će im biti korisne, a koje će istovremeno predstavljati ugodu i zabavu te razvijati govor i motoriku. U praktičnom je dijelu ovoga rada provedeno istraživanje među 340 odgojitelja predškolske djece o govornim poteškoćama s kojima se svakodnevno susreću kod djece. Cilj istraživanja bio je utvrditi koliko djece rane i predškolske dobi razvija govorno-jezične poteškoće te kojim se aktivnostima odgojitelji služe kako bi ih ublažili i tko im u tome pomaže.

Ključne riječi: komunikacija, govorne i jezične teškoće, okolina, motorika, igre

SUMMARY

This final work discusses the speech development of early age and preschool children. Speech is the most important way of human communication and without it would be almost impossible to communicate. It consists several phases that are necessarily to understood and followed so we can act preventively on possible difficulties in the child's speech. Speech directly depends on many factors, the biggest of which are the parents and educators who must present a good speech pattern to the child. Every day we become more aware that we are surround with an increasing number of children who have develop speech and language difficulties. In order to be able to overcome this difficulties, it was necessary to understand a root causes of ther occurrence and finding the solution to prevent reoccurring. It is important to provide support to child and to be their correct speech model, committed and coordinated to work on alleviating difficulties at the level of family community and kindergarten, carrying out activities that will be useful and in a same time will be pleasant and fun to develop speech and motor skills. In the practical part of this final work I did research among 340 educators of preschool children on speech difficulties that they are encountering on a daily basis. The aim of this research was to determine how many of early and preschool children develops speech and language difficulties and what activities educators are using in order to minimize them, and who assist them in this if need be.

Key words: communication, speech and language difficulties, environment, motor skills, games

1. UVOD

Govor oblikuje čitav čovjekov način razmišljanja, a ujedno i način na koji on razumije svijet i samoga sebe. Govorom započinje proces uključivanja djeteta u socijalnu zajednicu, stoga je važno od prvog dana, na pravilan način razvijati govor kod djeteta. Govor se razvija tijekom igre, šetnje, hranjenja, presvlačenja i mnogih drugih aktivnosti u kojima djeca sudjeluju. Iz tog je razloga nužno djetetu pružiti adekvatne uvjete i dovoljnu količinu poticajnih materijala kako bi imalo mogućnosti za stjecanjem različitih iskustava. Ključnu ulogu imaju roditelji koji su s djetetom od rođenja, a potom i šira obiteljska zajednica, odgojitelji, vršnjaci i okolina u kojoj živi. Ako oni u svojem radu s djetetom zakažu i ne ispune svoju zadaću dijete će zaostajati u mentalnom i govornom razvoju, što će izazvati zamiranje socijalne i komunikativne sposobnosti te će doći do pedagoške zapuštenosti.

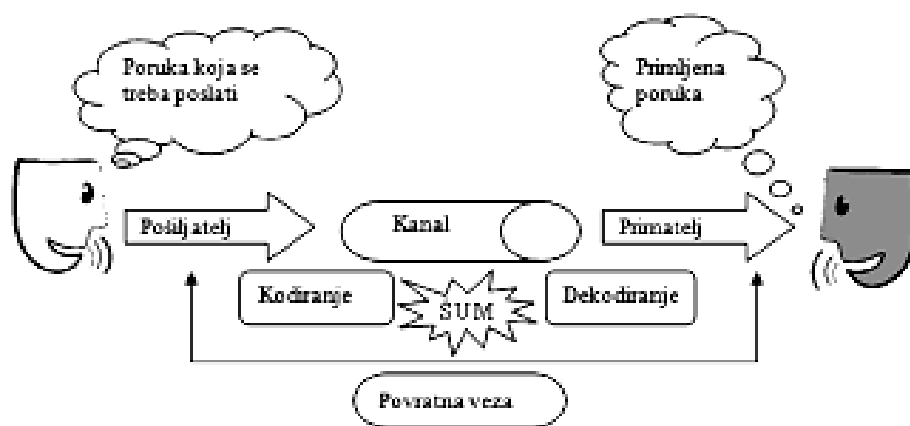
U ovome radu bit će prikazan razvoj govora, sve što smatramo urednim razvojem te govorno-jezični poremećaji s kojima se susreću djeca rane i predškolske dobi. Bit će spomenuti i utjecaji okoline na razvoj govora, posebice utjecaji obiteljske zajednice, medija i odgojitelja. Također će biti istaknuta važnost međuodnosa govora i motorike te primjeri jezičnih igara, igara prstima i malešnica. Naposljetku će biti predstavljeni rezultati istraživanja čiji je cilj bio otkriti učestalost govornih poremećaja kod djece predškolske dobi te načine prevencije i uklanjanja istih koje odgojitelji koriste u dječjem vrtiću. Svrha ovoga rada je osvijestiti roditelje, odgojitelje i stručne suradnike o sve većem broju djece koja u ranoj i predškolskoj dobi razvijaju govorno-jezične poteškoće. Namjera je da svi oni zajedno razviju suradnju u kojoj će pomoći djeci prevenirati, ublažiti i naposljetku ukloniti poteškoće u govoru.

2. KOMUNIKACIJA

Komunikacija predstavlja razmjenu informacija, ideja i osjećaja verbalnim sredstvima, bilo uporabom govora, pismenim putem, vizualnim putem uporabom simbola ili pak neverbalnim putem, odnosno govorom tijela, gestama, tonom glasa, držanjem. Komunikacija označava prijenos informacija između najmanje dvaju subjekata. Subjekt može biti svatko tko može primiti ili poslati poruku bilo riječima, pokretima, pogledima, odnosno gestama ili nekim drugim načinima (Batarić, 1993). Glavne faze komunikacijskoga procesa su kodiranje, prijenos i dekodiranje (tumačenje) znaka, odnosno poruke, a svaki se komunikacijski čin sastoji od sljedećih osnovnih elemenata:

1. pošiljatelj poruke
2. primatelj poruke
3. kod – verbalni ili neverbalni znakovni sustav
4. kanal – primjerice govor, pismo, telefon
5. poruka – sadržaj, informacija
6. kontekst – predmet komuniciranja
7. šum – buka u komunikacijskom kanalu
8. povratna informacija (eng. Feedback)

(Hrvatski leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020)

Slika 1. Tijek komunikacije

Izvor: Zvonimir Jurković: *Važnost komunikacije u funkcioniranju organizacije*
[file:///C:/Users/PC/Downloads/Pages_from_ekonomski_vjesnik_2012_2_14%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/Pages_from_ekonomski_vjesnik_2012_2_14%20(1).pdf)

Komunikaciju možemo podijeliti na dvije razine, verbalnu i neverbalnu, no važno je naglasiti da ih je teško odvojiti jer se najčešće odvijaju paralelno.

2.1. Verbalna komunikacija

Verbalna komunikacija služi za izražavanje ideja, stavova, mišljenja i emocija upotrebom jezika odnosno riječi. Oblici u kojima se javlja verbalna komunikacija su čitanje, pisanje, govorenje i slušanje (Petar, 2004). Verbalna komunikacija je, za razliku od neverbalne, namjerna, jer osoba nešto govori s određenom namjerom. Najuspješnije je sredstvo socijalnoga utjecaja jer se njome najpotpunije mogu izraziti misli, najrazličitiji i najsloženiji sadržaji te predstaviti najpotpunije i najpreciznije ideje i saznanja (Rot, 1982). Učinkovitost verbalne komunikacije ostvaruje se jezikom razumljivim primatelju, praćenjem i provjeravanjem razumijevanja i prema potrebi ponavljanjem, kratkim, jednostavnim i konkretnim porukama te objašnjavanjem glavnih zamisli pomoću primjera.

2.2. Neverbalna komunikacija

Termin neverbalno najčešće se koristi kako bi se opisalo sve što se događa u ljudskoj komunikaciji mimo izgovorenih ili napisanih riječi. Tijelo upotpunjuje usmeno izražavanje pomoću brojnih neverbalnih znakova među kojima su zvukovi, ton glasa, miris, okus, geste, izrazi lica, položaj, držanje, usmjerenost i različiti pokreti tijela, fizički izgled osobe i okolina u kojoj osoba djeluje. Neverbalno komuniciranje najčešće je nenamjerno i nemoguće ga je isključiti prilikom komunikacije s drugima. Ono prenosi poruku o prihvaćanju ili odbacivanju, sklonost prema nečemu, zanimanje, istinu ili laž (Rijavec i Miljković 2002).

Prema Knapp i Hall (2010) neke od funkcija neverbalnoga ponašanja u ljudskoj komunikaciji su:

- a) izražavanje emocija
- b) izražavanje odnosa prema drugima, kao što je sviđanje ili nesviđanje
- c) predstavljanje sebe drugima
- d) pratnja govora radi reguliranja slijeda govorenja i uzvratnih reakcija
- e) naglašavanje verbalne poruke
- f) zamjena za verbalnu poruku

Valja naglasiti da je učinak neverbalne komunikacije višestruko jači od učinka verbalne, što je i dokazano brojnim istraživanjima jer ljudi više pažnje obraćaju na govor tijela, ton glasa i pokrete lica nego što slušaju ono što im druga osoba govori. Najvažnije prednosti neverbalne komunikacije jesu u tome što je ona uvijek prisutna i što iskazuje osjećaje i stanja u kojem se osoba nalazi (Rijavec i Miljković, 2002).

2.3. Važnost verbalne i neverbalne komunikacije s djecom

Neverbalna komunikacija izrazito je važna jer djeca većinom „ne čuju“ što im govorimo, ali jako dobro zapažaju naše ponašanje. Čak i novorođenče osjeća majčino raspoloženje i s njime se poistovjećuje. Kad je majka ljuta ili tužna, dijete postaje nervoznije, a kad je sretna, dijete je staloženo i mirno. Iz tog je razloga važno, uz ono što iskazujemo verbalno, pažnju posvetiti neverbalnom izričaju. Djeca često primijete da su roditelji tužni, iako kažu da to nisu. Djeca će primijetiti neverbalne znakove koje mi nesvjesno pokazujemo i oni će ih mučiti, a mogu čak i pomisliti da su oni nešto krivo napravili i da se zbog toga roditelji loše osjećaju. Stoga s djecom valja razgovarati o osjećajima, valja im objasniti zašto smo tužni i da je tuga normalno stanje koje kako dođe, tako i prođe. Isto je sa svim osjećajima s kojima se susretnu, oni su dio svih nas i na njih teško možemo utjecati. No iako posebnu pažnju moramo posvetiti neverbalnoj komunikaciji, uvijek s djecom i pred djecom, moramo paziti kako se verbalno izražavamo. Prije svega ton našeg glasa mora biti primjeren, a onda i rječnik kojim se koristimo. Suvišno je naglašavati kako vulgarnostima, psovka i prijetnjama nije mjesto u razgovoru s djecom ili u prisutnosti djece. Mnogi ljudi u prisutnosti djece, koriste psovke ili neprimjerene izraze, koje misle da djeca ne čuju jer se primjerice igraju pokraj njih i ne obraćaju pažnju na njihov razgovor. No dječji je mozak poput spužve i nesvjesno upija sve što se oko njega događa, stoga nas ne treba čuditi kada dijete kroz nekoliko dana ili čak tjedana, ponovi neki neprimjereni izraz koji je čulo od ljudi iz vlastite okoline. Na takve stvari treba obratiti pažnju. Ljudima iz okoline to može biti simpatično i smiješno, no roditeljima najčešće nije i mogu se osjećati neugodno. U takvoj situaciji ne možemo kriviti dijete jer je ono naprosto ponovilo što je čulo, a da zapravo ne razumije riječ koju je ponovilo. Kako bismo spriječili takve neugodnosti, valja voditi računa o načinu komuniciranja okoline u kojoj dijete boravi.

3. RAZVOJ GOVORA

U razvoju govora razlikujemo dvije faze kroz koje svako dijete mora proći. Prva je faza predgovorno ili predverbalno razdoblje, dok se druga naziva verbalno razdoblje. Predverbalno razdoblje započinje s djetetovim rođenjem i traje do pojave prve smislene riječi, koja se najčešće javlja oko prve godine djetetova života.

3.1. Predverbalno razdoblje

Predverbalno razdoblje sastoji se od nekoliko faza, koje će nadalje biti pojašnjene, a koje ističu Posokhova (1999) i Pavličević-Franić (2005).

Prva faza unutar predverbalnoga razdoblja naziva se **faza fiziološkog krika i refleksnog glasanja**. Ova se faza odvija od rođenja do 2. mjeseca djetetova života. Karakteriziraju je spontano disanje koje odražava emotivno i fiziološko stanje novorođenčeta, poput plača, kihanja, uzdisanja te spontanoga korištenja jezika, usnica i glasnica. U ovoj se fazi javlja i socijalni osmijeh kojim dijete pokazuje reakciju na govor osoba iz svoje okoline. Vrlo je važno već u ovoj dobi djetetu mnogo govoriti, ono nam ne može odgovoriti, ali iz intonacije našega glasa može osjetiti naše raspoloženje. Opće je poznato da dijete poznaje majčin glas od samoga rođenja, no ono povezuje i ostale glasove s licima i kroz kraće vrijeme će moći točno prepoznati tko mu se obraća. Simptom rizika poremećaja govora u prvoj fazi je kad dijete ne reagira na jake zvukove. Najčešće se male bebe preplaše jakih zvukova koje mogu proizvesti kućanski aparati ili kada neki teški predmet padne na pod, što ne znači nužno da će dijete zaplakati ali može se stresti ili barem okrenuti prema izvoru zvuka, ako takva reakcija izostane, postoji vjerojatnost da dijete ima neku, najčešće slušnu, poteškoću (Posokhova, 1999).

Druga faza naziva se **razdobljem komunikativnog glasanja, odnosno fazom praćenom kričanjem i gukanjem**. Javlja se između 2. i 5. mjeseca života djeteta. Najvažnija odlika ove faze je da dijete u njoj počinje ovladavati intonacijom. Dijete se prvenstveno koristi kričanjem, kojim izražava svoje stanje – sreću, tugu, iznenađenje, strah, bijes. Reagira na roditeljsku interakciju, grljenje i šakljanje. U ovoj se fazi ostvaruje prijelaz iz refleksnoga spontanog glasanja prema komunikativnom glasanju, odnosno njegovo izražavanje iz kričanja, oko 12. tjedna života prelazi u gukanje. Gukanje se sastoji uglavnom od samoglasnika, ali se pred kraj ove faze pojavljuju i

suglasnici. Glasovi gukanja javljaju se tijekom izdaha i time postaju početkom ovladavanja govornim disanjem. Simptomi rizika poremećaja govora u ovoj fazi su nedostatak intonacijske izražajnosti krika i gukanja. Jednolično, tiho ili usporeno gukanje, odsutnost smijeha i slično. Općenito u predverbalnom razdoblju ne možemo potražiti pomoć logopeda, no svakako bismo trebali razgovarati i posavjetovati se s pedijatrom (Posokhova, 1999).

Treća faza predverbalnoga razdoblja je **faza glasovnih igara i brbljanja**. Odvija se između 5. i 7. mjeseca djetetova života. Karakterizira je početno slogovno glasanje (maa, taa, baa) koje kasnije prelazi u slogovno brbljanje, odnosno ponavljanje slogova uz kontrolu sluhom. Ova je faza od velikog značaja u govornom razvoju jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi govor (Posokhova, 1999).

Četvrta je **faza aktivnog slogovnog brbljanja**. Dijete kroz nju prolazi između 7. mjeseca i prve godine. U njoj dječje brbljanje, kontrolirano ponavljanje istoga sloga (ma-ma, ta-ta, pa-pa), počinje podsjećati na prve glasove. Iz tog razloga roditelji mogu pomisliti da dijete već sa 7 mjeseci govori mama ili tata. No do prve smislene riječi će ipak proći još malo vremena. Istodobno se javlja i početno razumijevanje ljudskoga govora. Dijete prati što mu roditelji govore te pokušava razumjeti značenje njihovih riječi. Oko 9. mjeseca života, djetetovo brbljanje postaje bogatije. Ono imitira roditelje i počinje spajati različite slogove te ih izgovara sa značenjem uz gestovnu imitaciju (maše i govori „pa-pa“ na rastanku). Na kraju prve godine života, dijete reagira na svoje ime, na riječ „Ne!“ i na jednostavan nalog „Dođi!“ te usmjeruje pogled prema imenovanim osobama i predmetima „Gdje je mama?“, „Gdje je zeko?“ Simptomi rizika pojave poremećaja govora tijekom 3. i 4. faze su odsutnost ili ukočenost slogovnog brbljanja, jednolično usporeno brbljanje koje nije povezano s komunikacijom, nerazumijevanje jednostavnih govornih uputa i odsutnost govornog ponašanja (Posokhova, 1999).

3.2. Verbalno razdoblje

Prema Posokhovej (1999) verbalno razdoblje počinje od pojave prve smislene riječi, no ne možemo sa sigurnošću utvrditi kada će se kod pojedinoga djeteta ona pojaviti, jer je svako dijete individualno, iako se ona najčešće pojavi oko 1. godine života.

Svaka osoba, a tako i svako dijete ima dva rječnika – aktivan i pasivan. Aktivan je onaj fond riječi koje dijete upotrebljava u svakodnevnom govoru i potpuno razumije njihovo značenje, dok se u pasivan ubrajaju riječi koje dijete zna, ali ih ne upotrebljava. Najčešće se to odnosi na riječi koje govore odrasli. Prema veličini aktivnog rječnika često procjenjujemo mentalni razvoj djeteta. Dvogodišnje dijete normalnog razvoja vlada s 200-300 riječi, dok trogodišnje 1500-2000 riječi. U prvoj polovici druge godine dijete se najviše služi holofrazama, odnosno izražava svoje misli koristeći samo jednu riječ (mama, tata, ku-ku, bi-bi). U drugoj polovici druge godine dijete počinje spontano povezivati dvije riječi i stvarati svoje prve rečenice „Još piti.“, „Neće spavati.“ Nakon navršene dvije godine dijete upotrebljava rečenice sastavljene od dvije do četiri riječi. Dok u dobi od 2 do 6 godina izgovor glasova postaje razumljiv i jasan, rječnik se obogaćuje i govor postaje gramatički ispravan, dijete upotrebljava zamjenice, pridjeve, množinu, rod, broj, različita glagolska vremena (Pavličević-Franić, 2005).

4. UREDAN RAZVOJ GOVORA

Razvoj izgovora teče postupno, uz mnoštvo napredovanja i zastoja, a traje do devete godine života, kada govor postaje automatska radnja. Smatra se da je dijete u dobi od oko tri godine usvojilo ono najosnovnije od govora, što ne znači da dijete ispravno izgovara sve glasove, kao ni da mu se govor općenito neće dalje razvijati. Andrešić i sur. (2010) navode dob pojave ispravnoga izgovora glasova, koji je prikazan u tablici 1.

Tablica 1. Dob pojave ispravnoga izgovora glasova

1-2 godine	2-3 godine	3,5 – 4,5 godina	4,5 – 5,5 godina
A, O, E, P, B	I, U, F, V, T, D, N, NJ, M, K, G, H, J	S, Z, C, Š, Ž, L, LJ	Č, Ć, DŽ, Đ, R

Izvor: Andrešić i sur. (2010): Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi

Svrha tablice je pomoći roditeljima da procjene teče li razvoj djetetova govora ispravno ili ne. Važno je napomenuti da ove norme usvajanja glasova pretpostavljaju da je riječ o zdravom djetetu, urednih intelektualnih sposobnosti i urednoga sluha, koje živi u stimulativnom okruženju. Ono što vidimo iz tablice je da bi dijete udobi od 5 i pol godina trebalo pravilno izgovarati sve glasove našeg izgovornog sustava. Nikako se ne smije čekati šest godina da bi se ispravljao govor, posebno ako su posrijedi teži poremećaji u izgovoru. Neki se roditelji zavaravaju mislju da će takve greške ispraviti same od sebe, no u većini slučajeva to se ne događa. Stoga je važno pravovremeno reagirati i s djetetom posjetiti logopeda kako bi se utvrdio poremećaj i vježbe za njegovo otklanjanje (Andrešić i sur., 2010).

Logopedi su stručnjaci osposobljeni za rad na prevenciji, probiru, otkrivanju, procjeni, dijagnostici, savjetovanju, rehabilitaciji i tretmanu poremećaja humane komunikacije, a što podrazumijeva poremećaje jezika, govora i glasa, poremećaje u čitanju i pisanju te poremećaje u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji u osoba s posebnim potrebama (<http://hud.hr/logopedi/>). U kontekstu dječjega vrtića logoped

kroz savjetodavni i edukativni rad s odgojiteljima i roditeljima sprječava i ublažava teškoće djece. Probirom obuhvaća svu djecu u vrtiću i određuje koja su rizična za razvoj poremećaja u glasu, govoru, jeziku i komunikaciji. (http://www.dvbubamaradonjastubica.hr/?page_id=3673)

Kao što je već navedeno, govorno-jezični poremećaji nastaju u najranijoj dobi te ih je važno pravovremeno prepoznati kako bismo mogli spriječiti da prerastu u kronično stanje. Kako bismo ih, kao roditelji i odgojitelji, prepoznali važno je osvijestiti koji su uzroci njihova nastanka, ali i načini sprječavanja. Stoga će u nastavku će biti objašnjeni najčešći govorno-jezični poremećaji s kojima se susreću djeca rane i predškolske dobi, njihovi uzroci i načini sprječavanja istih.

5. POREMEĆAJI RITMA I TEMPА GOVORA

5.1. Mucanje

„Mucanje ili poremećaj tečnosti, tempа i ritma govora manifestira se u nevoljnim grčevima mišićа govornih organа, а ponekad ga prate grčevi mimičkih mišićа lica i nevoljni pokreti tijela. Grčevi izazivaju ponavljanje ili napeto izgovaranje slogova i glasova, prisilnu stanku između i usred riječi, iznenadni prekid govora i slično.“ (Posokhova, 1999) Najčešći oblik mucanja naziva se „razvojno mucanje“. Pojavljuje se zbog redovnoga dječjeg razvoja i to između druge i šeste godine života djeteta, rijetko desete. Tri puta češće pogađa dječake nego djevojčice, što se pripisuje sporijim sazrijevanjem i većoj osjetljivosti živčanog sustava dječaka.

Uzroci mucanja dijele se u dvije skupine, predispozicijski i proizvodni. Predispozicijski su, kao što i sam naziv govori, predispozicije odnosno nasljedne sklonosti k mucanju. U njih se još ubraja nedovoljna razvijenost osjećaja za tempo i ritam, nespretna opća motorika i nestabilna psihička slika djeteta (noćne more, strahovi, mokrenje u krevet, emotivna labilnost, razdražljivost). S druge strane proizvodni uzroci mogu biti psihološki, socijalni i fiziološki. Psihološki uzrok mucanja djeteta može doživjeti prilikom požara, automobilske nesreće, potresa ili ugriza životinje. Kod socijalnoga uzroka možemo govoriti o nepravilnom roditeljskom odgoju (popustljivom, prestrogom ili neujednačenom) i o neispravnim govornim uzorima. Fiziološki uzroci su uvijek unutrašnja stanja djetetova organizma, poput lezija ili potresa mozga, premorenosti živčanog sustava ili neke druge bolesti koja oslabljuje govorni sustav (Škarić, 1988).

Mucanje je poremećaj koji proizlazi iz dubine psihe i tijela, stoga ono ne smatramo isključivo problemom govora. Veoma je važno dijete odgajati u uvjetima koji podupiru normalni psihofizički razvoj, kako bismo spriječili pojavu mucanja. Primjerice, ako dijete ne može shvatiti što mu govorimo, trebali bismo mu blago ponoviti, ali nikako ne vikati.

Likierman, H. i Muter, V. (2007) navode smjernice što još ne bismo trebali raditi s djetetom koje muca:

- inzistirati da uspori u govoru
- tražiti da razmisli prije nego što nešto kaže
- tražiti da ponovi što je rekao

- okretati leđa dok nam se obraća mucajući
- postavljati previše pitanja
- karakterizirati djetetov govor kao „mucanje“; radije upotrijebiti „neujednačen govor“ (Likierman i Muter, str. 189)

Škarić (1988) ističe kako se kod djece vrlo uspješno primjenjuje radna terapija u funkciji sprječavanja neujednačenoga govora. Dok dijete nešto radi, primjerice crta, izrezuje, modelira, ili slaže, potrebno je poticati ga da usporedno s radom govori, odnosno opisuje svoju radnju. Tako dijete skreće misli s onoga što govori i ne kontrolira svoj govor, već on fluidno izlazi iz njegovih usta. Takav nekontrolirani govor sadrži mnogo manje mucanja u odnosu na onaj kada dijete razmišlja što će i kako izgovoriti. Još jedna jednostavnija metoda je tzv. metoda za kontrolu brzine govora, ritma i tempa. Dijete se služi ritmičkim govorom koji predstavlja ujednačenu slogovnu artikulaciju riječi, odnosno rastavljanje riječi po određenom ritmu, primjerice „Su-tra će pa-da-ti ki-ša.“ Kao pomoćna sredstva u ritmičnom govoru koriste se razni metodički postupci poput lupkanja ili pucketanja prstima, tapšanja koljena, lupkanja nogama o pod, hodanje po ritmu izgovaranja riječi i rečenica i slično usporedno s govorenjem. Prevenciju govornih poremećaja nužno je započeti što ranije, ukoliko je to moguće i prije trudnoće. Roditelji bi trebali voditi zdrav i uravnotežen život te ispravno i bogato poticati razvoj govora djeteta. U slučaju da jedan od roditelja ima neki govorni poremećaj, vrlo je važno da se oba roditelja konzultiraju s logopedom u vezi pravila komunikacije s djetetom i organizacije njegova govornog okruženja, jer su upravo oni najveći uzor za razvoj govora djetetu (Škarić, 1988).

5.2. Brzopletost

„Brzopletost ili batarizam poremećaj je okarakteriziran nesvjesnošću osobe o vlastitom poremećaju, kratkim rasponom pažnje, smetnjama u percepciji, artikulaciji i formulaciji govora, te često prebrzim izražavanjem. To je poremećaj pripremnih misaonih procesa koji prethode govoru.“ (Škarić, str. 107) Brzopletost se često karakterizira i kao „nered u mislima“ – brz prijelaz s jedne misli na drugu, nedovoljno ograničavanje osnovne ideje, nemogućnost razrade osnovne misli, čudne asocijacije ravnopravne po važnosti osnovnoj ideji, nemogućnost koncentracije na bitno, nedovršenost, a sve se to najčešće prenosi putem usmenog izraza. Uzroci brzopletosti nisu utvrđeni, no često se spominje utjecaj nasljednoga faktora. Međutim, brzopletost

se javlja i kod mentalno slabije razvijenih osoba, kao i osoba s oštećenjima mozga. Dijete koje ima poremećaj brzopletosti obično je simpatično, vedro i otvoreno, no neuredno, nemirno i vrlo teško ili nikako ne prihvaća norme okoline. Teško se uklapa među djecu jer mu svaka igra brzo dosadi pa se može asocijalno ponašati. Obično mu je govor neprihvatljiv, rečenice su kratke i krajnje jednostavne, pa postaje predmetom izrugivanja. Često neuredno jede, diže se od stola i ne sluša što mu se govori. U školi su to djeca koja brbljaju, dižu se iz klupe i šeću razredom, zaboravljaju zadaće, knjige pa i torbu. No djeca s brzopletošću to ne čine jer su zločesta ili nepristojna, već jednostavno ne mogu pratiti zahtjeve okoline i norme ponašanja (Škarić, 1988).

Unutar kratkih rečenica kojima se djeca s brzopletošću služe, melodija je monotona ili čak neadekvatna, pa primjerice izjavna rečenica može zvučati upitno. Često dolazi do traženja ili pak nagomilavanja riječi. Tempo je neujednačen, a prevladava ubrzanost. Stoga možemo zaključiti da je poremećena sama osnova govora – disanje, intonacija, glas, ritmičnost, naglasci i gramatika. No poremećeni su i leksik i izgovor glasova. Rječnik je veoma siromašan i sadrži uglavnom jednostavne riječi. Vrlo često pokazne zamjenice mogu zamijeniti čitave situacije. Dok kod fonetski kompliciranijih riječi mogu imati problema zbog glasovne i slogovne strukture (*megalomanija – melagomanija, nedoumica – nedvoumica*). Rad s djecom koja su brzopleta dugotrajan je i iziskuje mnogo strpljenja. Takvu djecu treba usporavati u aktivnostima, a posebnu pažnju treba posvetiti vježbanju motorike cijeloga tijela, primjerice hodanjem po taktu, pljeskanjem rukama, plesanjem i sličnim aktivnostima. Dijete treba upozoravati da najprije smisli što će reći, da rečenicu izgovori u sebi, pa tek onda na glas. Između rečenica treba praviti veće pauze kako bi dijete imalo dovoljno vremena da formulira novu misao. Češće treba mijenjati aktivnosti djeteta i davati mu nove, njemu prihvatljive zadatke. Pjevanje kao i recitiranje pridonose da se govor usporava, te izgrađuju ritam i melodiju koji takvom djetetu nedostaju (Škarić, 1988).

5.3. Bradilalija

„Patološki spor govor ili bradilalija, često se javlja kao posljedica organskih oboljenja centralnog živčanog sustava, najčešće endokrinoloških oboljenja, a učestalija je pojava kod mentalno slabije razvijene djece. Glavno obilježje usporenoga govora je produživanje svih glasova, a posebice samoglasnika. Osobe s patološki sporim govorom usporene su i nespretno, ostavljaju dojam lijenosti i

nezainteresiranosti, misaoni procesi su im usporeni, a reagiranje kasni. Govor okoline često ih zbunjuje jer ga ne mogu slijediti, a samim time ni shvatiti, s obzirom da ne odgovara njihovom ritmu. Vrlo često govore kroz nos, nazalno.“ (Škarić, str. 114) Nerijetko usporeni govor može biti rezultat krivog „govornog odgoja“ inače zdrave djece. Roditelji često previše tepaju djeci i razvlače svoj govor, što djeca slijede i razvijaju pogrešnu govornu naviku. Kod djece s patološki sporim govorom treba vježbati motoriku cijeloga tijela, koju određuje stručnjak, a preko nje motoriku govornih organa i samog govora. Za to su vrlo pogodni ritmički pokreti uz govor, jezične igre, brojalice, pjesmice i općenito sve vrste malešnica (Škarić, 1988).

6. POREMEĆAJI IZGOVORA

Poremećaji izgovora ili artikulacijski poremećaji, najučestaliji su govorni poremećaji, a spadaju u skupinu dislalija. Dislalija obuhvaća neispravan izgovor glasova koji se može manifestirati kao izostavljanje nekog glasa (omisija), njegova zamjena nekim drugim glasom iz istoga izgovornog sustava (supstitucija), ili pak njegov iskrivljen izgovor (distorzija) (Škarić, 1988).

Primjeri manifestacije dislalija

- a) Omisija: *RIBA – IBA, BROD - BOD*
- b) Supstitucija: *RAK – JAK, JEŽ - JEZ*
- c) Distorzija: jako umekšan izgovor glasova /Š/, /Č/, /Ž/ ili grleni (francuski) izgovor glasa /R/

Uzroke poremećaja izgovora možemo podijeliti na biološke i socijalne, no oni se često, posebice kod djece s čimbenikom rizika, isprepliću. Neki od uzroka su: nepravilnosti u anatomske građi govornih organa (anomalije zagriža, usnica, jezika, nepca, nepravilnost zubi), nedovoljna pokretljivost i opća nespretnost govornih organa (može biti uzrokovana neurološkim smetnjama), slabo razvijen fonematski sluh (dijete ne razlikuje neke bliske glasove te ih zamjenjuje), nepravilan odgoj govora djeteta u obitelji (predugo tepanje ili pretjerani perfekcionizam), oponašanje lošeg uzora, istodobno učenje dva ili više jezika, pedagoška zapuštenost, blago sniženje fiziološkog sluha i blago zaostajanje u kognitivnom razvoju djeteta (Posokhova, 1999).

Sprječavanje poremećaja izgovora treba započeti što ranije, stoga je važno da roditelji vode zdrav život i prije trudnoće. Dojenje se uvijek zagovara jer ima jako puno prednosti, a uz zdravo majčino mlijeko, jedna od njih je svakako i aktivno sisanje kao uvjet ispravnog formiranja kostiju i mišića lica i govornih organa. Kako bismo spriječili javljanje poremećaja izgovora, važno je dijete kvalitetno hraniti i voditi higijenu zubi, biti pravilan govorni uzor - govoriti jasno i razumljivo, a izbjegavati tepanje, uvježbavati fonematski sluh djeteta glazbenim, ritmičkim igrama. Uza sve to, pomoći može i govorna gimnastika od specijalno izabраниh vježbi koje pomažu ojačati mišiće govornih organa, usavršavaju pokrete jezika, usana i vilice. S druge strane, duda-varalica i sisanje prstiju štetno utječe na razvoj govornih organa, vilice i zubi (Posokhova, 1999).

6.1. Poremećaji glasa

Logopedi poremećajima glasa nazivaju odsutnost ili odstupanja u foniranju, odnosno zvučnosti govora. U većini se slučajeva radi o gubitku intenziteta, zvučnosti ili poremećaju boje glasa. Poremećaje glasa možemo podijeliti na organske i funkcionalne. Organskim se smatraju poremećaji glasa nastali kao posljedica anatomskih promjena ili kroničnih upalnih procesa u organima odgovornim za proizvodnju glasa, dok funkcionalnima nazivamo poremećaje nastale kao posljedica neispravne i loše higijene glasa. U poremećaje glasa ubrajamo promuklost (pretjeranu upotrebu glasa) i nazalnost (neprijatno zvučanje glasa, kao da osoba govori kroz nos). Također zbog pokvarenih zuba često dođe do oboljenja krajnika koje prati upala sluznice ždrijela, što dovodi do poremećaja samog glasa (Posokhova, 1999). Prema glasovnim skupinama, Andrešić i sur. (2010) navode sljedeće poremećaje:

Sigmatizam koji se u našem izgovornom sustavu odnosi na neispravan izgovor glasova /c/, /z/, /s/, /č/, /ć/, /ž/, /đž/ i /đ/. Javlja se u tri vida: kao omisija (*Beba pava – beba spava*), supstitucija (*čovjek – tovjek ili šovjek*) i distorzija.

Rotacizam koji se odnosi samo na poremećen izgovor glasa /r/. Po učestalosti slijedi odmah nakon sigmatizma. Javlja se kod djece i odraslih, kao i sigmatizam u tri vida: kao omisija (*trava - tava*), supstitucija (*prst – pist, ruka - juka*) i distorzija.

Lambdacizam obuhvaća neispravan izgovor glasova /l/ i /lj/. Poremećaj je koji uglavnom pogađa dječju dob. Vrlo brzo dolazi do zamjena za glas /j/ (*Ljiljana - Jijana*).

Kapacizam i gamacizam najčešće se javljaju zajedno. Kapacizam je naziv za poremećaj izgovora glasa /k/, a gamacizam za poremećeni izgovor glasa /g/. Jako su rijetki slučajevi kada su ova dva glasa izostavljena ili im je iskrivljen izgovor, češće se događa njihova zamjena za glasove /t/ i /d/ (*koka - tota*). Ovi poremećaji izgovora ne bi se smjeli tolerirati ni poslije druge godine života, no kako se radi o veoma maloj djeci, treba ipak pričekati da se približe trećoj godini.

Tetacizam i deltacizam nazivi su za poremećen izgovor glasova /t/ i /d/ te se kao i kapacizam i gamacizam javljaju u paru. Riječ je o prvim glasovima koje dijete progovori i rijetko su poremećeni. Omisija ima samo uz teška organska oštećenja, dok zamjena nema uopće. Jedino se ponekad može javiti iskrivljeni izgovor (međuzubni govor i pomak artikulacije unatrag).

Tetizam nam ne govori koji su glasovi poremećeni već u što prelaze neispravno izgovoreni glasovi. Riječ je o prelaženju većega broja suglasnika u /t/, odnosno /d/.

Dijete poštuje zvučnost i bezzvučnost, pa će zvučni suglasnici (z, ž, dž, đ g) preći u /d/, a bezzvučni (s, c, š, č, ć i k) preći u /t/. Tetizam je karakterističan za usporeni razvoj govora. Govor djeteta s tetizmom posve je nerazumljiv i može skrivati i dublja oštećenja. Čim roditelji primijete tetizam potrebno je potražiti stručnu pomoć, jer bez stručne pomoći dijete neće nikada dostići vršnjake.

Etacizam je naziv za poremećaj izgovora samoglasnika /e/, koji je ujedno jedini samoglasnik koji može biti poremećen. Ostali samoglasnici mogu biti poremećeni samo kad im je uzrok organsko oštećenje: rascjep nepca, oštećenje sluha i dr. Jedini način na koji /e/ može biti poremećen jest njegovo prelaženje u /a/, a da nije uzrok gubitak sluha (*beba – baba*). Tek kad roditelji budu sigurni da se nikada ne javlja ni u kojem obliku, znat će da je riječ o etacizmu. Uz glas /e/ kod istog djeteta bit će sigurno poremećena još koja skupina glasova, a možda će zaostajati i čitav govor. Naime, etacizam upućuje na moguća blaga oštećenja centralnog živčanog sustava koja se manifestiraju u govoru. Stoga je, čim se etacizam primijeti, nužno potražiti stručnu pomoć (Andrešić i sur., 2010).

Osnovne preventivne mjere sprječavanja glasovnih poremećaja u predškolskoj dobi su prekaljivanje organizma (povećavanje njegove otpornosti na viroze, prehlade i dr.), zaštita djece od pasivnog pušenja, pjevanje, ovladavanje navikom racionalnog trbušnog disanja i mekog glasovnog izvođenja. Jedan od važnih postupaka higijene i odgoja dječjeg glasa je sustavno pjevanje. Pjevanje prirodno stimulira razvoj glasovnog aparata – jača glasnice, razvija njihovu funkcionalnu specifičnost, uvježbava muzičku memoriju, slušnu pažnju, tečnost i ispravnost izgovora (Posokhova, 1999).

6.2. Leksičke dislalije

Leksičke dislalije ili nesistematske pogreške izgovora, pojava su kada neko dijete i one glasove koje može pravilno izgovoriti izostavlja u pojedinim govornim situacijama, zamjenjujući ih drugim glasovima ili im pak mijenja mjesto u riječi (*spava – pava, traktor – tratkor, crkva – cvrka*). Ponekad premješta i slogove unutar riječi (*lokomotiva – lomokotiva*) ili ih pak izostavlja, pa dolazi do skraćivanja riječi (*Crvenkapica – Kapica, lokomotiva - lokotiva*) (Škarić, 1988).

Leksičke dislalije pogreške su koje prati govorni razvoj, pa su one do otprilike četvrte godine, dio normalnoga govornog razvoja djeteta. No ako se nastave sve do

šeste ili sedme godine, one postaju govorim poremećajima. U mlađoj dobi nije ih nužno ispravljati, no možemo pravilnim i jasnim izgovorom poticati djetetov prelazak na pravilniji izgovor riječi. Već oko šeste godine dobro bi bilo da roditelji počnu na nenametljiv način, nešto jasnijim i blago usporenijim izgovaranjem kritičnih riječi poticati dijete na pravilan izgovor nekih duljih i složenijih riječi kod kojih se javljaju leksičke dislalije. Ako takav poticaj nije dovoljan da dijete usvoji pravilan izgovor neke riječi, roditelji mogu pokušati i neposredno ispravljanje određene riječi. „To se ispravljanje vrši birajući najprije najjednostavnije i najkraće riječi istog korijena, da bi se zatim prelazilo na dulje i složenije izvedenice istog korijena i naposljetku stiglo do željene složenice (*crven – crvenka – Crvenkapa – Crvenkapica*). Ako dijete u prelasku na dulji, složeniji oblik pogriješi, vraćamo se na prethodni, nešto jednostavniji oblik i nastojimo naći još koju izvedenicu istog korijena i istog stupnja složenosti, pa kad dijete usvoji te primjere, tek onda ponovno prelazimo na složeniji oblik“ (Škarić, str. 80).

7. USPORENI GOVORNI RAZVOJ

Usporeni razvoj govora, zaostao razvoj govora i nedovoljno razvijen govor dijagnoze su koje se odnose na neadekvatan razvoj govora, a terminologija se mijenja ovisno o kronološkoj dobi djeteta. Dijagnoza usporeni razvoj govora odnosi se na zaostajanje u vrijeme dok je govor još u razvoju, tj. do tri, četiri godine. Zaostao razvoj govora postavlja se kao dijagnoza kod djece koja se nalaze u dobi od tri do šest, sedam godina, dok dijagnozu nedovoljno razvijen govor nalazimo kod djece koja su navršila šest, sedam godina, ali im je govor pojmovno siromašan, rečenice kratke i agramatične (Škarić, 1988).

Alalija se nalazi na dnu skale, a odgovara terminu negovorenje. U najtežim slučajevima dijete ne samo što ne govori nego i ne razumije govor okoline. Ono što svakako treba imati na umu je kronološka dob djeteta tako da se alalija u najtežim slučajevima može primijetiti već u djeteta od godine i pol dana. U nešto lakšim slučajevima dijete ne govori, ali donekle razumije govor drugih ljudi i tada obično razvije sustav gesti kojima komunicira s okolinom te tako zadovoljava svoje potrebe (Škarić, 1988). Treći stupanj alalije mogao bi se opisati kao razumijevanje govora u dovoljnoj mjeri da roditelji ne primijete neka odstupanja, ali veoma reduciran govor koji se sastoji do desetak izoliranih riječi što imaju vrijednost rečenice, a sastavljene su od jednog ili dva sloga, primjerice mama, tata, baba, papa, daj... Takvo se zaostajanje može primijetiti već oko dvije i pol godine starosti. Dakle, djeca s alalijom ne služe se rečenicom, već u najboljem slučaju sa desetak riječi, a u djece s usporenim razvojem govora rečenica je nedovoljno gramatična ili je jednostavnija no što bi trebala biti za određenu kronološku dob (Škarić, 1988).

Prema Andrešić i sur. (2010) kod djeteta s navedenim teškoćama može se zapaziti da:

- progovara kasnije od svojih vršnjaka
- govori manje od vršnjaka i koristi se manjim brojem riječi
- koristi kraće i jednostavnije rečenice
- upotrebljava iskaze koji su agramatični, „mama ide trgovina“
- često ispušta i/ili zamjenjuje mjesta slogovima u riječima
- čini brojne sustavne i nesustavne greške u izgovoru
- ima teškoća u razumijevanju pitanja ili naloga koji mu se upućuju (Andrešić i sur., str. 28)

Uz sve navedeno, ponekad mogu biti prisutne i teškoće u razvoju motorike i smetnje pažnje.

Jedan od uzroka usporenoga govora može biti i dvojezičnost (bilingvizam). Ona u doba razvoja govora počinju više-manje istodobno (i više-manje ravnopravno) usvajati dva različita jezika (djeca iz miješanih brakova, djeca pripadnika nacionalnih manjina, djeca osoba koje odlaze živjeti u inozemstvo zbog posla). Ako dijete nema nikakvih dodatnih smetnji i ako se roditelji u tom razdoblju dovoljno bave njime, rano uvođenje drugog jezika ne mora mu stvarati većih teškoća. No možda je najbolje, ako je to moguće, da dijete ne počne usvajati dva jezika istodobno, već mu valja dopustiti da najprije stvori bazu govora na osnovnom jeziku (Škarić, 1988).

8. UTJECAJ OKOLINE NA RAZVOJ DJETETOVA GOVORA

8.1. Roditelji

Šego (2009) naglašava da komunikacija djeteta s okolinom započinje već u utrobi majke, tako što dijete na zvučni podražaj odgovara pokretom. Takav odgovor smatra se dijelom neverbalne komunikacije. Verbalna komunikacija, s druge strane, započinje prvim krikom, odnosno plačem djeteta nakon presijecanja pupčane vrpce. Suprotno mišljenjima mnogih, dijete već od svojeg prvog dana komunicira sa svojom okolinom. Ono plače kad je gladno, mokro ili usamljeno, a već nakon par tjedana na zadovoljstva reagira osmijehom i gukanjem. Svrha djetetove komunikacije vrlo je slična onoj odrasle osobe, dijete njome pokušava uspostaviti socijalni kontakt i iskazati osjećaje i potrebe. Posokhova (1999) navodi da novorođenčetu nisu potrebni mir i tišina, kao što mnogi misle, već različiti predmeti koje može istraživati putem svih osjetila: razgledavati šareni strop, tapete jarkih boja, slike na zidovima, viseće igračke različitih boja i oblika, dirati predmete napravljene od različitih materijala, slušati glazbu, pjevanje i različite instrumente. Čak i nesvjesnim dodirivanjem različitih površina djetetov će se mozak aktivno stimulirati i stvarati temelje za razvoj govora. Iz tog se razloga savjetuje u obitelji stvoriti što poticajnije okolinu: raznovrsne knjige i slikovnice, kocke, umetaljke, edukativne igre poput slagalica, materijale različitih struktura, boja i veličina. Priroda je također poticajno okolina pa dijete treba što češće izvoditi u šetnju i park. Uz što poticajnije okolinu, važno je da roditelj s djetetom ostvari prisan emotivni odnos, da mu pruži osjećaj sigurnosti i ljubavi. Neka istraživanja, a posebice ono dr. Harryja Harlowa, pokazuju da je djetetu emotivna bliskost roditelja važnija od hrane. Ako roditelj ne reagira na djetetov plač, na gukanje i općenito na komunikaciju koju dijete s njime pokušava ostvariti, dolazi do usporavanja razvoja. Dijete zaostaje u mentalnom i govornom razvoju, zamiru socijalne i komunikativne sposobnosti i dolazi do onoga što defektolozi nazivaju „pedagoškom zapuštenosti“.

Važno je pravilno usmjeravati dječju znatiželju, aktivno pomagati da se razvija i spoznaje svijet oko sebe. Svako je dijete individualno, ima svoje želje, potrebe i interese. Sukladno tome roditelji bi trebali osigurati poticaje koji zanimaju njihovo dijete. Ukoliko dijete zanimaju životinje, posvetiti se otkrivanju novih spoznaja o njima. Ako pažnju posvećuje svemiru, ponuditi mu poticaje kojima će naučiti ono što

ga zanima. Uza sve to, poželjno bi bilo odvojiti barem sat vremena dnevno u kojima će se posvetiti isključivo aktivnoj stimulaciji govornog razvoja djeteta: interaktivnim čitanjem, pjevanjem pjesmica, odbrojavanjem brojalica, jezičnim igrama, dramskim aktivnostima i sl. Dijete treba učiti stihove koji se sastoje od riječi prisutnih u njegovom pasivnom rječniku, no trebalo bi izbjegavati izgovaranje riječi koje dijete ne razumije jer bismo time mogli opteretiti govorni sustav djeteta i potencijalno uzrokovati mucanje. Svi članovi djetetove okoline utječu na usvajanje govora djeteta. Prilikom usvajanja govora najvažniji su roditelji koji moraju predstavljati dobar govorni uzor. Dijete govor uči spontano i oponašajući ono što govore (i kako govore) osobe iz njegove okoline. Zato je vrlo važno pripaziti kako se izražavamo, da to bude umjerenim tonom glasa, da riječi budu pravilno naglašene, da izbjegavamo vulgarnosti i slične neprimjerene riječi, da djeci govorimo ono što mogu razumjeti i da, što je više moguće, izbjegavamo tepanje (Šego, 2009).

8.2. Odgojitelji

Odgojitelji imaju veliku ulogu u razvoju djetetova govora, oni u predškolskim ustanovama na mnoge načine pomažu djeci u usvajanju jezika i stjecanju vještina aktivnog slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. S djecom čitaju knjige i razgovaraju o likovima i događajima iz istih, potiču ih da povezuju događaje iz priča s onima iz vlastitih života, pjevaju pjesmice, provode dramske aktivnosti, igraju raznovrsne jezične igre. Koriste se različitim načinima rada, pa tako često rade individualno s djecom ili u malim skupinama, neprestano stvarajući prilike za komunikaciju (Posokhova, 1999).

Da bi spriječili nastanak poteškoća u dječjem govoru i poticali ispravan dječji govor, odgojitelji trebaju djeci pružati pravilan govorni uzor. Također ne smiju prisiljavati djecu na govor pred drugima ako dijete to ne želi, takvoj djeci trebaju se ponuditi aktivnosti u kojima za početak ne mora koristiti govor, a s vremenom i aktivnosti pomoću kojih će se dijete opustiti i spontano progovoriti, poput različitih jezičnih igara. Odgojitelji ne bi smjeli isticati govorne poteškoće pojedinoga djeteta pred njegovim vršnjacima jer mogu izazvati izrugivanje što može veoma negativno utjecati na govor djeteta i dijete može u potpunosti prestati govoriti zbog straha da će biti predmetom poruge. Svaka sumnja o postojanju teškoća, odgojiteljima treba biti signal da je potrebno savjetovanje s logopedom (Petrović-Sočo, 1997).

8.3. Mediji

Osim članova djetetove obitelji, prijatelja, odgojitelja i općenito ljudi iz djetetove okoline, izloženost medijima uvelike utječe na razvoj govora djeteta. Djeca danas sve više vremena provode pred televizijom i računalom, što nije nužno loše, ali treba znati odrediti vrijeme koje će dijete provesti pred televizijom ili računalom i sadržaje koje će gledati. Šego (2009) dodaje kako kvalitetan televizijski program potiče dječju radoznalost, otkriva mu nove ideje i svjetove, i prije svega bogati njegov rječnik. Kako bi što kvalitetnije iskoristili ono što djeca vide na televiziji, roditelji bi trebali s djecom razgovarati o odgledanom, odglumiti neke scene ili izmisliti drugačiji kraj. Dijete može puno naučiti od likova koje gleda u crtanim filmovima, primjerice razvijati empatiju, učiti o različitim kulturama, stjecati temeljno znanje stranih jezika ili pravila lijepoga ponašanja. Računalne igre također mogu pozitivno djelovati na razvoj dječje logike i motorike, primjerice u rješavanju problemskih zadataka.

Ipak, ono što djeca gledaju na televiziji i internetu nije uvijek poticajno. Scene zločina i nasilja mogu u djetetu izazvati noćne more ili ispade bijesa. Dijete neprimjereno ponašanje može doživjeti kao poželjno i početi ga oponašati. Upravo iz ovakvih razloga važno je pažljivo odabirati sadržaje koje će dijete gledati. Nadalje, važno je djetetu ograničiti vrijeme koje provodi pred televizijom i računalom. Previše vremena provedenoga u virtualnom svijetu osiromašuje djetetovu interakciju s obitelji i prijateljima, što često dovodi do povlačenja u sebe, a u starijim godinama može voditi depresiji.

9. MEĐUODNOS GOVORA I MOTORIKE

Stimuliranje fine motorike prstiju izravno utječe na govor. Kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi, razvoj govora je također uredan. No kada razvoj finih pokreta zaostaje, razvoj govora također zaostaje, čak i onda kad je opća motorika dobro razvijena. Kako bi razvijalo finu motoriku prstiju, djetetu možemo ponuditi da prstićima i dlanovima okreće drvene kuglice, olovku s bridovima, da se bavi crtanjem, pletenjem, lijepljenjem, izrezivanjem, konstruiranjem, origamijem i sličnim aktivnostima. Vrlo dobru stimulaciju pružaju i kratke ritmične dječje pjesmice koje se prate pokretima prstiju, tzv. igre prstima (Katarinčić i Velički, 2011).

9.1. Jezične igre

„Jezičnim igrama smatramo sve igre kojima je izražajno sredstvo jezik u svim svojim pojavnostima. Jezična igra je prostor u kojem se i odrasli i djeca oslobađaju u vlastitom jeziku, u kojem doista uživaju u njemu intuitivno svladavajući pravila i stječući sposobnost postupiti u skladu s pravilima ili ih svjesno prekršiti.“ (Peti-Stantić i Velički, str. 7) Najvažniji je cilj takvih igara da se jezik, odnosno govor, isprepliće s elementima raznovrsnih igara. Djeca se najlakše izražavaju putem igre i ona im predstavlja neizmjerljivo dobru „podlogu“ za razvijanje govora. Putem igre oni uče o svijetu koji ih okružuje, ali i načinima na koje se mogu izraziti. U nastavku će biti navedeni primjeri jezičnih igara iz knjige *Jezične igre za velike i male* kojima možemo poticati govor i slušanje (Peti Stantić i Velički, 2008). Igre kojima potičemo govorni razvoj: *Priča iz vrećice*, *Ludi doktor*, *Šetnja slikom*, *Izmisli si ime* i druge.

Igra *Priča iz vrećice* nam može poslužiti kao poticaj za razvoj govora, a ujedno razvoj mašte i kreativnosti. Djeca izvlače različite predmete iz vrećice na temelju kojih pričaju priču. Ovakva aktivnost daje odgojitelju priliku da poslušava svako dijete i primijeti koje od njih ima neku govorno-jezičnu poteškoću. Nadalje odgojitelj može djeci, umjesto predmeta, u vrećicu staviti cijele rečenice, odabrane u skladu s govorno-jezičnim poteškoćama koje je primijetio kod djece, a s ciljem ublažavanja istih. Ovakav način prevencije i ublažavanja govorno-jezičnih poteškoća je vrlo dobar jer se djeca igraju, a nemaju osjećaj da negdje griješe i da ih netko ispravlja.

Igre kojima potičemo slušanje: *Slušaj i otkrij neobično*, *Pričam ti priču*, *Kažem ti naopačke*, *Zvučna igra pamćenja* i druge.

Igra *Slušaj i otkrij neobično* predstavlja dobar poticaj za razvoj slušanja. Djeca slušaju rečenicu koju odgojitelj izgovara, otkrivaju što je neobično, izokrenuto ili netočno, a onda je pokušavaju ispravno izgovoriti. Ova igra iznimno veseli djecu, posebice ako se odgojitelj pretvara da je slučajno pogriješio. Kod djece potiče koncentraciju i razvoj slušne osviještenosti te prepoznavanje krivih informacija o svijetu koji ih okružuje. Djeca uče što je humor, potiče ih na smijeh i osjećaj ugone prilikom igranja igre. Važno je naglasiti da djeca mogu i sama smišljati neobične rečenice te tako razvijati svoju maštu i govor.

Uz ove igre, u nastavku će biti navedeni primjeri pjesama za automatizaciju i diferencijaciju izgovora glasova iz knjige *Govor, ritam, pokret* (Herljević i Posokhova, 2002).

- Glasovi /S/ i /Š/
MAMA KUHA PURU KAŠU
Mama kuha puru kašu,
za našega malog Sašu.
Saša mamu slabo sluša,
neće kašu ni da kuša.
Saša, Saša, kušaj kašu!
Nemoj ljutit' mamu našu!

- Glasovi /Z/ i /Ž/
ŽABA ŽUŽA
Žuta žaba Žuža
traži svoga muža.
Njen muž, žabac žuti,
hoće da je ljuti –
sakrio se iza puža.
Gleda Žuža, vidi puža,
Al' ne vidi muža.

Pri odabiru pjesmica kojima ćemo djetetu pomoći u automatizaciji govora i postizanja pravilnog izgovora, ritma, intonacije i naglaska, važno je odabirati pjesmice u kojima se određeni glasovi koji djetetu „zapinju“ ponavljaju više puta. Pjesmice djetetu moramo približiti i temom, pa tako pjesmice mogu biti o životinjama, prirodi, obitelji, hrani i sličnim temama. Osim toga, pjesmice zanimljive djetetu, koje potiču pravilan izgovor glasova, možemo uklopiti u razne dječje igre, priredbe u vrtiću i slične prigode. Djeca se pomoću njih oslobađaju treme od javnog nastupa i postaju sigurnija u svoj izgovor.

9.2. Malešnice i igre prstima

Malešnice (eng. Nursery Rhymes) ili pučke dječje pjesmice, prvi su pjesnički tekstovi s kojima se djeca susreću. Povezuju se s igrom u kojoj dijete aktivno sudjeluje te uključuju i riječi i pokret. To su pjesmice koje obilježavaju susrete djece i odraslih. Podvrste malešnica u hrvatskoj književnosti su: uspavanke, brojalice, tepalice, nabrajalice, molitvice, pitalice, rugalice, zagonetke, pjesme za igru, igralice za kolo, cupkalice, izmišljalice, oponašalice, nabrajalice, jezikolomilice i druge. Važno je naglasiti da uz veliku književno-umjetničku vrijednost, malešnice imaju i osobitu fonološku strukturu koja u sebi sadrži sve glasove koje djeca trebaju usvojiti. Prilikom izgovaranja teksta pažnju moramo posvetiti polaganom, ali vrlo izražajnom izgovoru. Napete trenutke treba naglašavati promjenom glasa – naglašavanjem, mijenjanjem tempa govora, podizanjem i spuštanjem glasa. Pokrete koje smo jednom uveli uz odgovarajući tekst, svaki put moramo izvoditi na isti način (Katarinčić i Velički, 2011). U nastavku će biti navedeni primjeri malešnica iz knjige *Stihovi u pokretu: malešnice i igre prstima kao poticaj za govor* (Katarinčić i Velički, 2011).

Ovaj ide u lov

Ovaj nosi pušku

Ovaj jede krušku

Ovaj kaže: „Daj i meni“

Ovaj kaže: „Ne dam tebi.“

Trljamo i uvrćemo jedan po jedan

djetetov prstić počevši od palca.

Kao što je već navedeno, razvoj fine motorike kod djeteta izravno potiče razvoj govora te je iz toga razloga važno s djetetom provoditi igre prstima poput ove. Djetetu uvrćemo prstiće, od prvoga do zadnjega, a ono osvještava da svaki prstić ima svoje značenje i ima određenu zadaću. Uvrtnje prstića kasnije povezuje sa stihovima koje izgovaramo te i ono pokušava izgovarati. Na samom početku će izgovor biti loš, a riječi nerazgovjetne, no dijete će s vremenom moći pravilnije izgovarati zadaće prstića i samostalno igrati igru. Što će mu predstavljati veliko veselje.

Tašun, tašun, tanana

I svilena marama

U marami šećera
Da mi _____ večera.

*Plješćemo, a u posljednji stih ubacimo
ime djeteta.*

U ovoj igri plješćemo djetetovim ručicama te kod djeteta razvijamo osjećaj za ritam. Djeci najranije dobi privlačni su stihovi koji nemaju određeni smisao, tzv. nonsensni stihovi. Oni su im lako pamtljivi i kada ponovno nakon nekoliko dana s djetetom započnemo pjesmicu dijete već automatski pokušavati pljeskati ručicama jer je zapamtilo ritam pjesmice. Također je poželjno birati pjesmice u kojima možemo spomenuti ime djeteta jer tako ona djetetu postaje bliža i dijete osjeća da se obraćamo isključivo njemu. Prilikom odabira igre koju želimo igrati s djetetom važno je voditi brigu o djetetovu interesu te odabrati onu koja će mu biti bliska, predstavljati ugodu i zadovoljstvo te koju će uvijek tražiti iznova.

10. ISTRAŽIVANJE O GOVORNIM POTEŠKOĆAMA DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Cilj je istraživanja bio saznati koliko djece rane i predškolske dobi razvija neku govorno-jezičnu poteškoću te kojim se načinima odgojitelji služe kako bi spriječili ili ublažili iste.

10.1. Istraživačka pitanja

Pitanja koja su postavljena odgojiteljima zahtijevala su kritički osvrt na njihov rad, pa su tako neka od pitanja bila koliko su zadovoljni govornim razvojem vrtičke skupine u kojoj rade, koliko je djece kojima je dijagnosticirana neka govorna teškoća, o kojoj se govornoj poteškoći radi, mogu li utvrditi koliko će djece tek razviti neku govornu teškoću, koji broj strukturiranih aktivnosti izvode s djecom tjedno, koliko često provode dramske aktivnosti, malešnice i interaktivno čitanje, kako procjenjuju suradnju s roditeljima i stručnim timom, ima li vrtić u kojem rade logopeda te smatraju li da su dovoljno kompetentni za rad s djecom koja imaju govorne poteškoće ili im je potrebno dodatno profesionalno usavršavanje.

10.2. Postupak i instrumenti

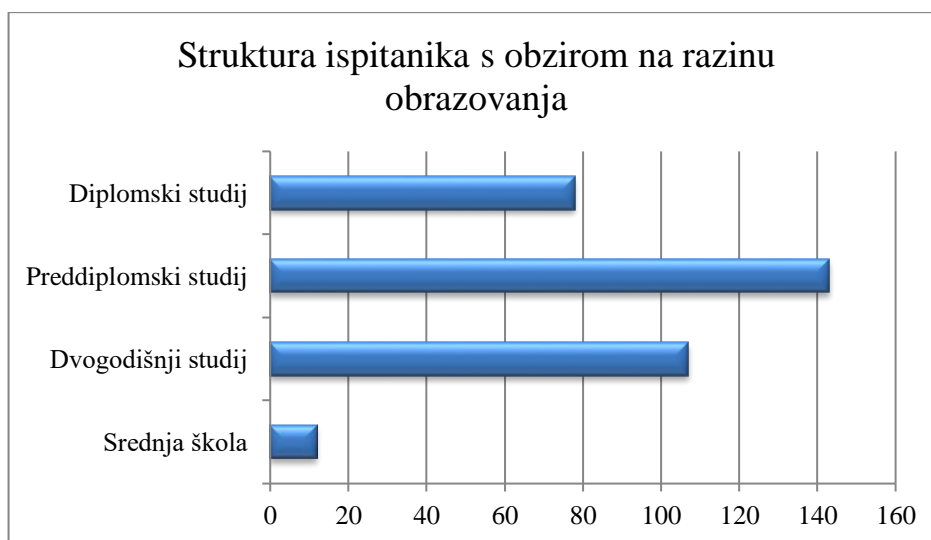
Istraživanje je provedeno anketnim upitnikom. Upitnik je postavljen na društvenu mrežu Facebook u grupe odgojitelja i poslan odgojiteljima jednog dječjeg vrtića u kojem se obavlja stručno-pedagoška praksa. Prilikom kreiranja upitnika, objašnjeno je da neka pitanja traže samo jedan, dok druga nude mogućnost više odgovora. Također je navedeno da je upitnik anonimn i da se istraživanje koristi isključivo u svrhu pisanja završnog rada.

10.3. Analiza strukture anketiranih osoba

Istraživanjem provedenim u obliku anketnog upitnika obuhvaćeno je 340 odgojitelja od kojih je 338 žena i 2 muškarca. Ovakva struktura zapravo potvrđuje da je još uvijek vrlo mali broj muškaraca koji rade u dječjim vrtićima te da u njima prevladavaju žene.

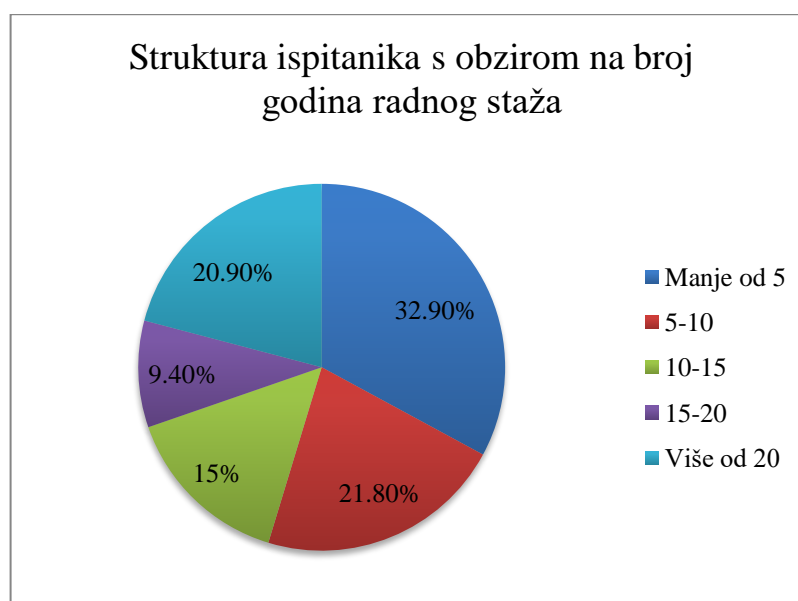
S obzirom na razinu obrazovanja odgojitelja koji su sudjelovali u istraživanju prevladavaju oni sa završenim preddiplomskim sveučilišnim studijem i to sa 42,5 %,

oni sa završenim dvogodišnjim studijem čine udio od 31,5 %, a najmanje je onih sa završenom srednjom školom, kako je i prikazano na grafu 1.

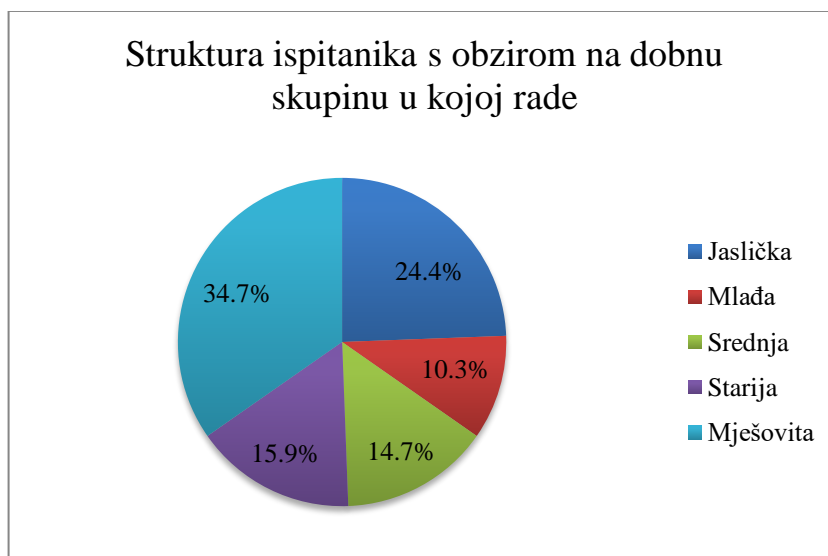
Graf 1. Struktura ispitanika s obzirom na razinu obrazovanja

S obzirom na godine radnog staža odgojitelja koji su sudjelovali u ovome istraživanju, prevladavaju oni s manje od 5 godina radnog iskustva i to 32,9 %, dok je najmanje onih s 15-20 godina radnog staža i to 9,4 %, kako je i prikazano na grafu 2.

Graf 2. Struktura ispitanika s obzirom na broj godina radnog staža

Prema dobnoj skupini u kojoj rade u dječjem vrtiću, najviše ispitanih odgojitelja radi u mješovitoj vrtićkoj skupini i to njih 34,7 %, a najmanje onih koji rade u mlađoj vrtićkoj skupini 10,3 %, kako je i prikazano na grafu 3.

Graf 3. Struktura ispitanika s obzirom na dobnu skupinu u kojoj rade

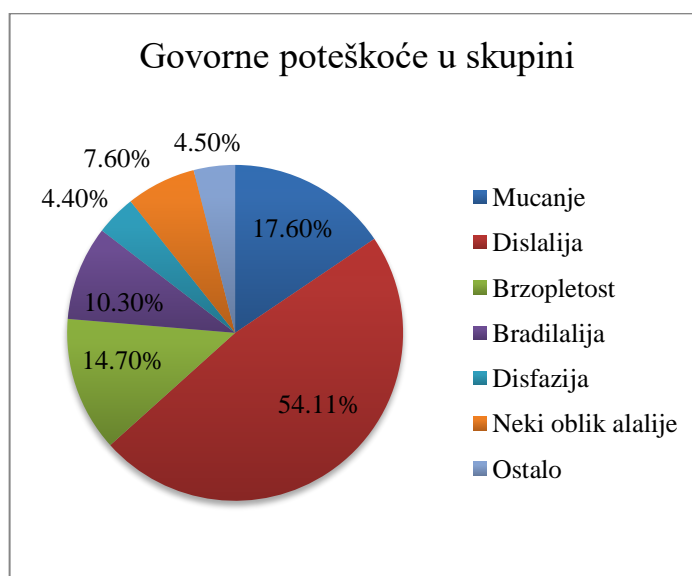
10.4. Rezultati i interpretacija rezultata

Odgojitelji su trebali izraziti svoje zadovoljstvo govornim razvojem skupine u kojoj rade od 1 do 5 i to tako da ocjenu 1 daju ako uopće nisu zadovoljni, a 5 ako su iznimno zadovoljni govornim razvojem svoje skupine. Većina ispitanih odgojitelja zadovoljna je govornim razvojem svoje skupine, što je i prikazano u rezultatima na grafu 4.

Graf 4. Zadovoljstvo odgojitelja govornim razvojem skupine u kojoj rade

Na pitanje ima li, u skupini, djece koja imaju dijagnosticiranu govornu poteškoću, 59,1 % ispitanika je odgovorilo da ima, dok je 40,9 % odgovorilo da nema djece s dijagnosticiranom govornom poteškoćom u skupini u kojoj rade. Ispitanici koji su odgovorili da u skupini imaju djece s dijagnosticiranom govornom poteškoćom, naveli su da se najčešće radi o dvoje ili troje djece. Dok se prema strukturi govornih poteškoća djece u skupini, najčešće susreću s dislalijom i mucanjem, kako je prikazano na grafu 5.

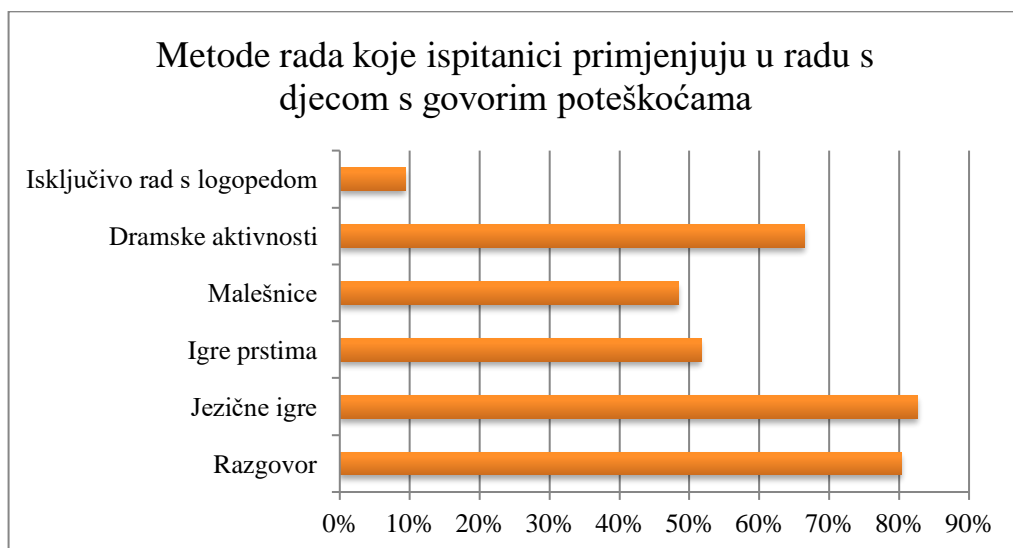
Graf 5. Govorne poteškoća u skupini

Na pitanje mogu li utvrditi koliki će broj djece tek razviti neku govornu poteškoću najveći je broj – 50,9 % odgovorio kako ne mogu sa sigurnošću utvrditi, dok je 25,3 % izjavilo jedno do dvoje djece. Postotak od 50,9 % pomalo iznenađuje jer ostavlja dojam da odgojitelji ne smatraju da su dovoljno kompetentni za takvu procjenu.

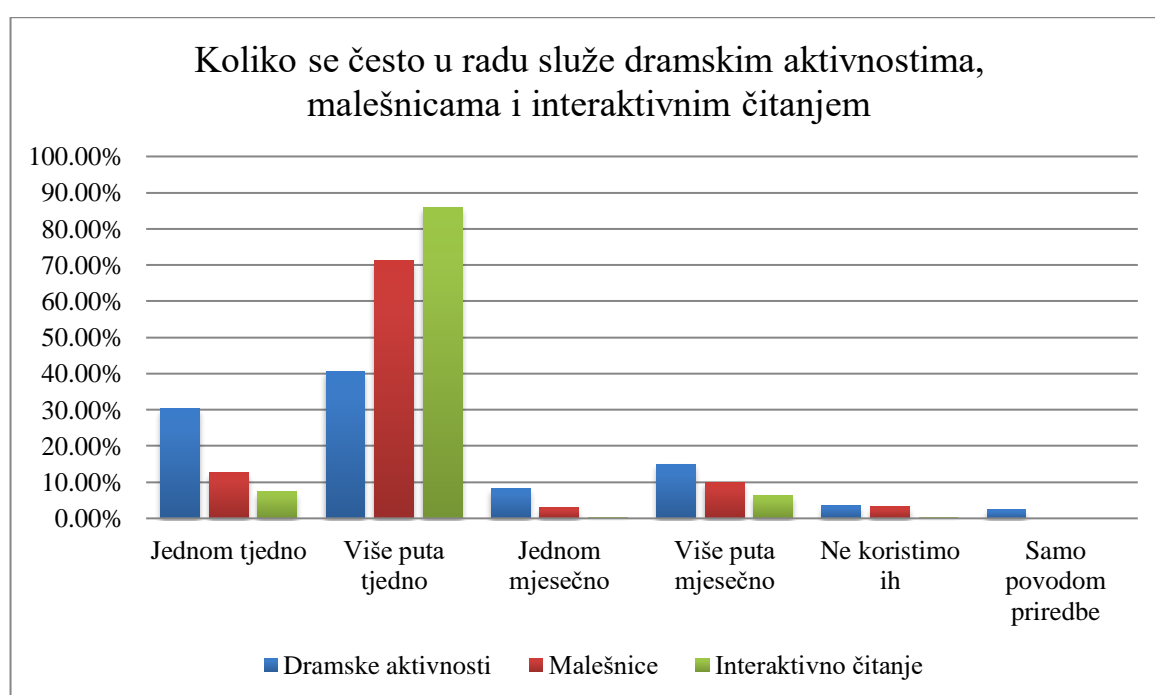
Graf 6. Broj strukturiranih aktivnosti provedenih tjedno

Ispitani odgojitelji u najvećem su broju naveli da provode dvije do tri strukturirane aktivnosti, koje potiču razvoj govora kod djece, tjedno. No valja istaknuti da je velik broj i onih koji provode tri do četiri, ali i više od pet strukturiranih aktivnosti tjedno.

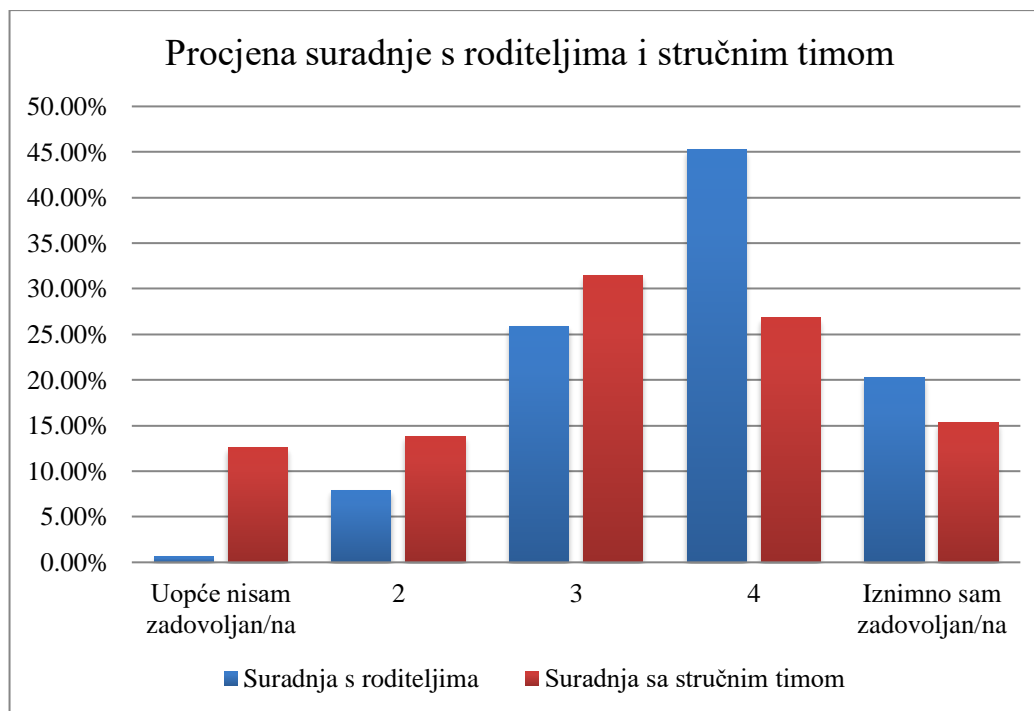
Graf 7. Metode rada koje ispitanici primjenjuju u radu s djecom s govornim poteškoćama

Graf 7. prikazuje nam da najveći broj odgojitelja, u radu s djecom s govornim poteškoćama, daje prednost jezičnim igrama, razgovoru i dramskim aktivnostima, no koriste se i malešnicama i igrama prstima. Nekolicina ih pak prakticira isključivo rad s logopedom, što se ne smatra izrazito korisnim jer djeca u jednom satu s logopedom ne mogu postići ono što bi mogli da se i odgojitelji više uključe strukturiranim aktivnostima koje potiču razvoj govora.

Graf 8. Koliko se često u radu odgojitelji služe pojedinim strukturiranim aktivnostima

Odgovori odgojitelja ponajviše pokazuju kako strukturirane aktivnosti, poput dramskih aktivnosti, malešnica i aktivnog čitanja, provode više puta tjedno. Među njima se posebno ističu dramske aktivnosti koje provodi najveći broj odgojitelja na tjednoj bazi. Onih koji uopće ne provode navedene strukturirane aktivnosti je svega 3 %.

Graf 9. Procjena zadovoljstva odgojitelja suradnjom s roditeljima i stručnim timom

Prosječna ocjena koju su odgojitelji dali za suradnju s roditeljima je 4, dok je prosječna ocjena za suradnju sa stručnim timom 3. Što i nije velika razlika, no ako pogledamo koliko je odgojitelja navelo da uopće nije zadovoljno suradnjom sa stručnim timom – 12,6 %, taj broj pomalo zabrinjava. Iz navedenoga možemo zaključiti da su odgojitelji zadovoljniji suradnjom s roditeljima nego suradnjom sa stručnim timom dječjeg vrtića.

Ispitani odgojitelji su naveli da 31,7 % vrtića u kojima rade ima logopeda, u njih 20,3 % logoped dolazi po potrebi (boravi u centralnom vrtiću, a oni rade u podružnici), dok iznenađujuće velikih, 42,6 % tvrdi da vrtić u kojemu rade uopće nema zaposlenog logopeda.

71,2 % ispitanih odgojitelja smatra da je dovoljno kompetentno za rad s djecom koja imaju govorne poteškoće, dok ih 28,8 % smatra da nije. S druge strane, 93,8 % smatra da im je potrebno dodatno profesionalno usavršavanje kako bi radili s djecom koja imaju govorne poteškoće, dok svega 6,2 % smatra da im nije potrebno dodatno usavršavanje. Iz ovakvih rezultata možemo zaključiti da većina odgojitelja smatra da je dovoljno kompetentno za rad s djecom koja imaju govorne poteškoće, no da bi im dodatno profesionalno usavršavanje pomoglo u radu.

11. ZAKLJUČAK

Govor je osnovni način komunikacije među ljudima i razvija se u najranijem djetinjstvu. Kako bi se što bolje razvijao važno je ostvariti neke preduvjete - dobro zdravlje, uredno razvijene govorne organe, uredan sluh, uredan intelektualni razvoj te boravak u stimulativnom okruženju. Nažalost, provedeno istraživanje pokazalo je da danas sve veći broj djece rane i predškolske dobi razvije neku govorno-jezičnu poteškoću. Razlog tome mogao bi ležati u premalo vremena koje roditelji zbog poslovnih obaveza provedu s djecom i prevelikom utjecaju medija na razvoj djece, no takve prosudbe ćemo ostaviti za neko drugo istraživanje.

Ono što putem priloženih rezultata i literature možemo zaključiti je da ne bismo smjeli dopustiti da nam djecu odgajaju mediji, televizori i računala. Oni svakako mogu pomoći, ali kao sporedni, a ne primarni govorni model. Nema ništa ljepše i korisnije od govorenja i pjevanja djetetu, igranja različitih stimulirajućih igara i promatranja kako se dijete razvija u odraslu osobu. Mnoge se govorno-jezične poteškoće, koje djeca razviju u predškolskoj dobi, mogu spriječiti, a ako već ne spriječiti onda barem umanjiti ili ukloniti kada jednom do njih dođe, ukoliko se pravovremeno otkriju. Stoga je važno proučavati dijete i raditi s njime na prevenciji razvoja poteškoća, kako u roditeljskome domu, tako i u dječjem vrtiću. Ono što roditelji mogu učiniti je pročitati neku od brojne literature koja navodi aktivnosti za sprečavanje ili uklanjanje govornih poteškoća kod djece te se svakako posavjetovati s logopedom. Logoped će im dati pojedine zadatke kako bi dijete savladalo poteškoću, no sam boravak od jednog ili dva sata kod logopeda, dijete neće dovesti do uspjeha, već je potrebno s djecom raditi i kod kuće i u dječjem vrtiću. Najbolje bi bilo kada bi suradnja bila postignuta na sve tri razine (roditeljski dom – dječji vrtić – logoped), jer je takvoj suradnji najveći cilj dobrobit djeteta. A najsretnije je dijete koje može samostalno, pravilno izreći svoje želje i potrebe, bez straha od pogrešaka te dijete koje može svoja znanja i mogućnosti dovesti na najveću moguću razinu uz pomoć ljudi koji ga bezuvjetno vole i potiču.

LITERATURA

1. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Mesec, I. i Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*. Zagreb: Planet Zoe.
2. Apel, K. i Masterson, J.J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine: od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti - potpuni vodič za roditelje i odgajatelje*. Lekenik: Ostvarenje.
3. Batorić, M.(1993). *Mikropedagogija. Interakcijsko – komunikacijski aspekt odgoja. Priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Herljević, I. i Posokhova, I. (2002). *Govor, ritam, pokret*. Zagreb: Ostvarenje.
5. Katarinčić, I. i Velički, V. (2011). *Stihovi u pokretu: malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa.
6. Knapp, M.L. i Hall, J.A. (2010). *Neverbalna komunikacija u ljudskoj interakciji*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
7. Kuvač Kraljević, J. (2015). *Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
8. Likierman, H. i Muter, V. (2007). *Pripremite dijete za školu*. Buševac: Ostvarenje.
9. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa.
10. Petar, S. (2004). *Osnove uspješne komunikacije*. Zagreb: Euro hoper.
11. Peti Stantić, A., i Velički, V.(2008). *Jezične igre za velike i male*. Zagreb: Alfa.
12. Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica*. Zagreb: Alinea
13. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Buševac: Ostvarenje.
14. Rijavec, M. i Miljković, D. (2002). *Neverbalna komunikacija – jezik koji svi govorimo*. Zagreb: IEP.
15. Rot, N. (1982). *Znakovi i značenja. Verbalna i neverbalna komunikacija*. Beograd: Nolit.
16. Škarić, I. (1988). *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Mladost.

Mrežni izvori

1. Dječji vrtić Bubamara
http://www.dvbubamaradonjastubica.hr/?page_id=3673 Pristupljeno 18.4.2020.
2. Hrvatska udruga za disleksiju <http://hud.hr/logopedi/> Pristupljeno 18.4.2020.
3. Hrvatsko logopedsko društvo <http://www.hld.hr/logopedska-terapija/> Pristupljeno 26.4.2020.
4. Leksikografski zavod Miroslav Krleža
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32686> Pristupljeno 4.5.2020.
5. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju. *Govor*, 26 (2), 119-149. <https://hrcak.srce.hr/165964> Pristupljeno 20.5.2020.

PRILOZI

Prilog 1. Anketni upitnik

28. 06. 2020.

Poteškoće u govoru djece rane i predškolske dobi

Poteškoće u govoru djece rane i predškolske dobi

Lijep pozdrav svima! Studentica sam Ranog i predškolskog odgoja na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Molim Vas (odgojitelje) da odvojite par minuta svojega vremena kako biste ispunili anketu vezanu za poteškoće u govoru djece rane i predškolske dobi i time mi pomogli u izradi završnog rada. Anketa je anonimna, a pojedina pitanja nude mogućnost višestrukog odabira. Hvala Vam! :)

*Obavezno

1. Spol *

Označite samo jedan oval.

Ž

M

2. Koji je Vaš najviši završeni stupanj obrazovanja? *

Označite samo jedan oval.

Srednja škola

Dvogodišnji studij

Preddiplomski studij

Diplomski studij

3. Koliko godina radnog staža imate kao odgojitelj/odgojiteljica? *

Označite samo jedan oval.

Manje od 5

5-10

10-15

15-20

Više od 20

4. U kojoj dobnoj skupini u dječjem vrtiću radite? *

Označite samo jedan oval.

- Jaslička
- Mlađa vrtićka
- Srednja vrtićka
- Starija vrtićka
- Mješovita skupina

5. Koliko ste zadovoljni govornim razvojem Vaše skupine? *

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

Uopće nisam zadovoljan/na Iznimno sam zadovoljan/na

6. Imate li u skupini djece kojima je dijagnosticirana govorna poteškoća? *

Označite samo jedan oval.

- Da
- Ne

7. Koliko djece ima dijagnosticiranu govornu poteškoću?

8. O kojoj se poteškoći radi? *

Odaberite sve točne odgovore.

- Mucanje
- Dislalija - poremećaji izgovora
- Brzopletost (batarizam)
- Bradilalija - patološki spor govor
- Neki oblik alalije
- Nema djece s teškoćom u govoru

Ostalo: _____

9. Možete li utvrditi koliko će djece iz Vaše skupine tek razviti neku govornu poteškoću? *

Označite samo jedan oval.

- 1-2
- 3-4
- 5-6
- Više od 6
- Ne mogu sa sigurnošću utvrditi

10. Koji broj strukturiranih aktivnosti kojima se potiče razvoj govora provodite (tjedno)? *

Označite samo jedan oval.

- 1
- 2-3
- 3-4
- 5
- Više od 5

11. Koje metode rada primjenjujete s djecom koja imaju govorne poteškoće? *

Odaberite sve točne odgovore.

- Razgovor
- Jezične igre
- Igre prstima
- Malešnice
- Dramske aktivnosti
- Isključivo rad s logopedom

Ostalo:

12. Koliko često provodite dramske aktivnosti? *

Označite samo jedan oval.

- Jednom tjedno
- Više puta tjedno
- Jednom mjesečno
- Više puta mjesečno
- Samo povodom priredbe
- Ne provodimo dramske aktivnosti

13. Koliko često u radu s djecom koristite malešnice (brojalice, brzalice, nabrajalice, jezikolomke)? *

Označite samo jedan oval.

- Jednom tjedno
- Više puta tjedno
- Jednom mjesečno
- Više puta mjesečno
- Ne koristimo malešnice

14. Koliko često interaktivno čitate priče? *

Označite samo jedan oval.

- Jednom tjedno
 Više puta tjedno
 Jednom mjesečno
 Više puta mjesečno
 Ne čitamo interaktivno

15. Kako procjenjujete suradnju sa stručnim timom? *

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

Uopće nisam zadovoljan/na Iznimno sam zadovoljan/na

16. Ima li vrtić u kojemu radite logopeda? *

Označite samo jedan oval.

- Da
 Da, ali je u centralnom vrtiću te po potrebi dolazi u našu podružnicu
 Ne

17. Kako procjenjujete suradnju s roditeljima? *

Označite samo jedan oval.

1 2 3 4 5

Uopće nisam zadovoljan/na Iznimno sam zadovoljan/na

18. Smatrate li da ste dovoljno kompetentni za rad s djecom koja imaju govorne poteškoće? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

19. Smatrate li da Vam je potrebno dodatno profesionalno usavršavanje kako biste radili s djecom koja imaju govorne poteškoće? *

Označite samo jedan oval.

Da

Ne

Stigli ste do kraja. Puno Vam hvala što ste ispunili anketu! :)

Google nije izradio niti podržava ovaj sadržaj.

Google Obrasci

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Emma Kučko, izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno uz konzultacije i savjete mentora te uporabu navedene literature.

Potpis

Emma Kučko